

Dr hab. Jadwiga Sawicka, prof. UR
Dyscyplina artystyczna – sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki
Instytut Sztuk Pięknych, Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja dorobku artystycznego i dydaktycznego oraz wskazanych osiągnięć artystycznych i autoreferatu Pani dr Barbary Kaczorowskiej w związku z postępowaniem habilitacyjnym w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuk pięknych wykonana na zlecenie Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Dane o kandydatce.

Pani Barbara Kaczorowska ukończyła z wyróżnieniem studia na Wydziale Edukacji Wizualnej Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi; w 2000 roku obroniła dyplom w pracowni malarstwa, którego promotorem był prof. dr hab. Krystyn Zieliński i w pracowni intermedii – promotorem był prof. dr hab. Wiesław Karolak. W 2010 uzyskała stopień doktora w dyscyplinie sztuki piękne na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; jej promotorem był art. mal. Marian Stępak, prof. UMK. Tytuł rozprawy to „Baedeker (z) Ziemi”, „Bestiariusz” – obiekty i książki artystyczne jako przykłady sztuki w interakcji.” Od ukończenia studiów magisterskich pracuje jako dydaktyczka: najpierw w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi (od 2001: Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi) jako asystentka naukowo-dydaktyczna w Międzynarodowym Instytucie Edukacji przez Sztukę, w Katedrze Arteterapii; następnie, od 2010 roku zatrudnia ją na tym samym stanowisku Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Sztuk Pięknych, Zakład Edukacji Artystycznej. Od 1.11.2012 jest adiunktką naukowo-dydaktyczną w Katedrze Edukacji Wizualnej i Badań nad Sztuką Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu. Od 2010 dr Barbara Kaczorowska prowadzi autorski przedmiot Projekty Artystyczno-Edukacyjne – od 2017 jako pracownia Projektowania Sytuacji Twórczych – dla III roku kierunku Sztuka Mediów i Edukacja Artystyczna.

Ocena dorobku artystycznego i autoreferatu

W swojej twórczości Barbara Kaczorowska posługuje się różnymi mediami, technikami i środkami wyrazu; tworzy unikatowe książki-obiekty, instalacje, wykorzystuje interakcje i metody warsztatowe. Według własnego określenia „używa sztuki jako medium edukacji.”

Jak wynika z załączonego wykazu osiągnięć Barbara Kaczorowska w okresie po uzyskaniu doktoratu bierze aktywny udział w życiu artystycznym.

Miała 6 wystaw indywidualnych:

SXL, z Beatą Marcinkowską, Galeria Stowarzyszenie Kamienica, Łódź, (2020)

Artistic Books. Painting Made of Soil, Poolse Bibliotheek, Amsterdam, Holandia, (2020)

De Terra, , Galeria Bałucka, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi (2020)

Identity-Earth-Coincidence, Petach Tikva Cultural Hall, Izrael (2018),
Why White On White? Accademia di Belle Arti, Palermo, Włochy (2015)
Cykl Otwarty., Wystawa obiektów - książki artystycznych, Galeria Działań, Warszawa (2012)

Wystawia obiekty malarskie, obiekty- książki artystyczne i instalacje na wystawach zbiorowych w kraju i za granicą; były to m.in.

The University of British Columbia, Vancouver, BC Canada, pokaz zdigitalizowanej dokumentacji (2019)

Look east, Akademia Sztuk i Designu w Charkowie, Ukraina (2017),

Scena Wspólna, CSD w Poznaniu, Stowarzyszenie Artystyczno-Edukacyjne *Magazyn*, Poznań, 2018, 2019

3-2-1-ö // Wystawa artystów toruńskich w Getyndze, Künstlerhaus Göttingen i Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki czasu” Toruń, Getynga, Niemcy (2018)

100 flag na stulecie uzyskania praw wyborczych przez Polki, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Łódź (2018)

The Eagle Has Landed: Apollo 11 – 45 Years Later, next step, AUSSTELLUNGSZENTRUM PIRAMIDE BERLIN, Berlin, Niemcy (2017)

Mogileński Dom Kultury w Mogilnie (2015).

Centrum Sztuki Współczesnej *Znaki Czasu* w Toruniu, (2011, 2013, 2015)

Galeria Stowarzyszenia Twórców Kultury i Sztuki „Kamienica 56”, Łódź,

Galeria Działań, Warszawa (2011),

Projekt Ekologie miejskie, Muzeum Sztuki w Łodzi (2011)

Znaczna część jej dorobku, którą uważam za bardzo wartościową, to akcje artystyczne organizowane dla Muzeum Sztuki w Łodzi – miały one miejsce w MS w Łodzi; były to np.

Eksperymenty form organicznych, instalacja malarska 1,5x6 m, wykonana podczas akcji artystycznej towarzyszącej wystawie *Superorganizm. Awangarda i doświadczenie przyrody* (2017),

Escape room? Czyli kompozycja przestrzenno-zmysłowa, environment, akcja artystyczna, (2017)

Notatki na twarzy, mural w technice graffiti szablonowego na terenie kawiarni Muzeum Sztuki w Łodzi, 2,5x6 m wykonany podczas akcji artystycznej towarzyszącej wystawie *Notatki z podziemia*.

Sztuka i muzyka alternatywna w Europie Wschodniej 1968-1994 (2016)

My Colouring... Wall, instalacja artystyczna, akcja artystyczna oraz akcja malarska towarzysząca wystawie *Pauline Boty i pop-art*,

Sztuka trzymała mnie z dala od muzeum, performance, akcja artystyczna towarzysząca wystawie *Jan Fabre* (2011)

Szczególnie ważne w kontekście twórczości Barbary Kaczorowskiej ze względu na tematykę i długotrwałość zaangażowania są akcje artystyczne i instalacje w Szczekocinach w czasie organizowanego przez Muzeum Sztuki w Łodzi Festiwalu Kultury Żydowskiej (2009-2017, od 2018 – pod nazwą Szczekociński Festiwal Dialogu Kultur "Yahad" – Razem) we współpracy z Gminą Szczekociny, Organizacją Żydów Szczekocińskich w Izraelu i Zespołem Szkół w Szczekocinach.

Akcje te to np.

Formy czasu. Słowo. Ziemia, akcja artystyczna, instalacja artystyczna, performance

Równowaga dynamiczna. Sytuacja niemożliwa, akcja artystyczna, instalacja artystyczna, performance (2019) *Pięć, osiem... wersów na słupie*, akcja artystyczna, instalacja artystyczna (2018)

Miejsca. Kolory ciepłe. Kolory zimne, akcja artystyczna, performance, instalacja artystyczna (2018)

Wymiary WIETRZności, instalacja artystyczna, akcja artystyczna, w ramach X Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach,

Rozwijanie całunów, instalacja artystyczna, akcja artystyczna, w ramach VIII Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach, Muzeum Sztuki w Łodzi, Zespół Szkół (2015)

Dialogi jednostronne, instalacja artystyczna, akcja artystyczna, w ramach VII Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach,

Unaocznianie niewidocznego, instalacja artystyczna, akcja artystyczna, w ramach VI Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach 2013)

Bardzo pozytywnie oceniam aktywność Barbary Kaczorowskiej w tym okresie: zwraca uwagę proporcjonalnie duży udział działań na pograniczu sztuki i edukacji: akcji z zaangażowaniem uczestników (którzy mogą być jednocześnie publicznością), warsztatów, których efektem jest powstanie książek artystycznych i instalacji. Najlepszym przykładem jest kontynuowany przez ponad 10 lat Festiwal Kultury Żydowskiej w Szczekocinach. W czasie warsztatów i akcji artystycznych uczestnicy (młodzież z Zespołu Szkół, mieszkańcy, zaproszeni goście, niezwiązani ze sztuką wizualną) rozmawiają o nieobecności, pustce po żydowskich mieszkańcach Szczekocin, pamięci, wpływem miejsca na tożsamość. Biorą udział w akcjach, gdzie bezpośrednio stają się świadkami przekładania tych zagadnień na wizualny skrót, niedający odpowiedzi, ale dający przestrzeń do refleksji i medytacji. Jednocześnie Szczekociny i historie ich nieobecnych mieszkańców stały się punktem wyjścia do dalszej indywidualnej eksploracji, czego efektem była wystawa *Identity-Earth-Coincidence* w Petach Tikva Cultural Hall w Izraelu w 2018 roku.

Jest to charakterystyczne dla postawy Barbary Kaczorowskiej – jak pisze w autoreferacie, granica pomiędzy działaniami artystycznymi a edukacyjnymi jest płynna; z całą pewnością nie są one traktowane jako mniej ważny dodatek do „własnej” twórczości. W przypadku Barbary Kaczorowskiej, jak i wielu artystów i artystek ostatnich dekad podział na „artystyczne” oraz „edukacyjne i organizacyjne bądź popularyzatorskie” jest sztuczny i nie oddaje istoty rzeczy. Można tu wymienić parady i rekonstrukcje Jeremy’ego Dellera, działania z wykluczonymi społecznie Łukasza Surowca, wspólne, społecznie zaangażowane haftowanie Moniki Drożyńskiej lub łączące architekturę, ogrodnictwo, tkanie dywanów i samokształcenie akcje Fritza Haega. Można (i chyba należy) cofnąć się do Beuysa i idei rzeźby społecznej, do Mierle Ukeles i jej *Manifestu sztuki opieki*.

Przejrzysta prezentacja i rzeczowość są wielką zaletą autoreferatu. Chociaż nie wszystkie komentarze wydają mi się równie przekonujące (o czym piszę w dalszej części recenzji dotyczącej wskazanych osiągnięć), to docenić należy odniesienie się do różnych aspektów swojej działalności i poddanie ich wnikliwej analizie.

Ocena dorobku dydaktycznego i organizacyjnego; działania popularyzatorskie.

Od 2010 dr Barbara Kaczorowska na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu prowadzi autorski przedmiot Projekty Artystyczno-Edukacyjne – od 2017 jako pracownia Projektowania Sytuacji Twórczych, dla III roku kierunku Sztuka Mediów i Edukacja Artystyczna. Zważywszy na jej bogaty dorobek w tej dziedzinie, należy uznać to za bardzo dobrą decyzję personalną. Jak pisze, „dzieli się swoimi doświadczeniami artystki, która używa sztuki jako medium edukacji”.

Bardzo dobrze przygotowana dokumentacja w wyczerpujący sposób zaświadcza działalność (warsztaty artystyczno-edukacyjne, akcje artystyczne) Barbary Kaczorowskiej we współpracy z renomowanymi instytucjami kultury. Były to m.in.:

- Centrum Praktyk Edukacyjnych przy Centrum Kultury Zamek w Poznaniu, Poznań (2012, 2014, 2015),
- Galeria Rondo w Łodzi (2014, 2015, 2016, 2021)
- Fundacja SPOT Poznań. Projekt finansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Partnerzy: Centrum Sztuki Dziecka, Instytut Socjologii UAM, Poznań,
- Fundacja Cinemania w Warszawie, w ramach II Festiwalu Filmowego dla dzieci i młodzieży *Kino w Trampkach*,
- 19. Biennale Sztuki dla Dziecka, Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu (2013)
- 18. Biennale Sztuki dla Dziecka (2011)
- CSW Znaki Czasu w Toruniu

Bardzo wysoko ocenić trzeba długoletnią współpracę z Muzeum Sztuki w Łodzi, gdzie na przestrzeni 2011-2020 Barbara Kaczorowska przygotowała 30 autorskich warsztatów, akcji plastycznych i działań edukacyjno-artystycznych do ważnych wystaw prezentujących m.in. kolekcję MS (*Atlas Nowoczesności, Sala Neoplastyczna. Kompozycja otwarta, Sztuka XX i XXI wieku. Przemieszczenia*) ważne wystawy problemowe (*Wszyscy ludzie będą siostrami, 2015, Niewczesne historie, 2012, Themersonowie i Awangarda, 2014, Salon de Fleurus, 2016, Komponowanie przestrzeni. Rzeźby Awangardy, 2019*) warsztaty towarzyszące prezentacjom czołowych twórców i twórczyń sztuki najnowszej (Mieke Ball i Michelle Williams, 2014, Pauline Boty, Angelika Markul, Mirosław Bałka, 2016, Nahum Tevet, 2017, Jimie Durham, 2018, Marek Chlanda, 2019).

Jest też współautorką scenariuszy 38 odcinków programów telewizyjnych o sztuce współczesnej Kulturanek (2012, 2013, 2014), prowadziła również cykle wykładów popularyzujących sztukę. W czasie projektu „Muzeum powszechne - Awangarda bez granic”, przedsięwzięcia realizowanego w ramach Programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Kultura dostępna”, opracowała 65 tekstów audiodeskrypcji dzieł sztuki współczesnej (2017/18)

Zwraca uwagę aktywny udział w licznych konferencjach, również międzynarodowych – w omawianym okresie, miało miejsce 25 wystąpień, referatów i wykładów – również zróżnicowana tematyka (nauki o sztuce, filozofia, pedagogika, arteterapia, medycyna).

Habliłitantka opublikowała też artykuły w 4 monografiach wydanych przez renomowane ośrodki naukowe i artystyczne (Wydawnictwo Naukowe Wydziału Malarstwa i Nowych Mediów Akademii Sztuki w Szczecinie, Muzeum Sztuki w Łodzi, Wydawnictwo UAM, Poznań)

Efektom udziału w projekcie Erasmus+, teaching mobility, w 2015 roku był wyjazd do Accademia di Belle Arti w Palermo, warsztaty ze studentami, akcja artystyczna i wystawa indywidualna.

Już sama samo zestawienie tytułów, problematyki i różnorodnych postaw artystycznych, jak i fakt, że cykle autorskich warsztatów i wykładów były kontynuowane wskazuje na umiejętność przybliżenia odbiorcy zagadnień współczesnej sztuki, bez spłykania i łatwych kompromisów.

Ocena wskazanego dzieła artystycznego: De Terra. Relacje z ziemią.

Na ten obszerny zestaw – 18 pozycji, z których duża część to rozbudowane cykle – składają się prace powstałe w latach 2011-2020.

1. *Ziemia w niebie*, instalacja in situ; technika: ziemia, metal, tektura; prezentowana na wystawie: *De Terra. Barbara Kaczorowska. Sub Rosa. Beata Marcinkowska*; Galeria Bałucka, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi.
2. Cykl *Czoła Awangardy (2017-2020) 18 prac* technika: malarstwo ziemią, 50x50 cm; prezentowane na wystawie: *Artistic Books. Painting Made of Soil. Barbara Kaczorowska*; Poolse Bibliotheek, Amsterdam, Holandia.
3. Cykl *Mazurki z Polskiej Ziemi*, w skład którego wchodzi prace: *Mazurek 1, Mazurek 2, Mazurek 3, Mazurek 4, Mazurek 5, Mazurek 6, Mazurek 7, Mazurek 8*; technika: malarstwo ziemią, 50x50 cm; prezentowane na wystawie: *Artistic Books. Painting Made of Soil. Barbara Kaczorowska*; Poolse Bibliotheek, Amsterdam, Holandia
4. Cykl *Ziemia i Kobiety z Zuli*, w skład którego wchodzi 30 prac, malarstwo ziemią, 50x50 cm; prezentowane na wystawie: *De Terra. Barbara Kaczorowska. Sub Rosa. Beata Marcinkowska*; Galeria Bałucka, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi.

5. Cykl *Ziemia z ulicy*, 5 prac malarstwo ziemią, 70x25 cm; prezentowane na wystawie: *De Terra. Barbara Kaczorowska. Sub Rosa. Beata Marcinkowska*; Galeria Bałucka, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi
6. Cykl *Z Ziemi Polskiej do Getyngi*, 16 prac, malarstwo ziemią 30x30 cm; prezentowane na wystawie: *3–2–1–ö // Wystawa artystów toruńskich w Getyndze*, Centrum Sztuki Współczesnej *Znaki czasu*, Toruń i Künstlerhaus Göttingen, Getynga, Niemcy
7. Cykl *Z Ziemi Szczekocińskiej do Izraela*, w skład którego wchodzi 40 prac, malarstwo ziemią, 30x30 cm, prezentowane na wystawie: *Barbara Kaczorowska. Identity-Earth-Coincidence*, Petach Tikva Cultural Hall, Izrael
8. *Kamienny Kadisz - Reinstalacja*, elementy z lat 2016-2018, instalacja in situ, prezentowane na wystawie: *Barbara Kaczorowska. Identity-Earth-Coincidence*, Petach Tikva Cultural Hall, Izrael
9. *Flaga z ziemi matecznej*, wykonana w ramach akcji *Sto flag na stulecie uzyskania praw wyborczych przez kobiety*, tkanina, malarstwo ziemią, drewno, wymiary 1,5x1,5 m; prezentowana podczas akcji społeczno-artystycznej *Marsz 100 FLAG*
10. Cykl *Z Ziemi Polskiej i Ukraińskiej*, 25 prac, malarstwo ziemią, 30x30 cm, prezentowane na wystawie *Look east*, Akademia Sztuk i Designu w Charkowie, Ukraina.
11. *Kamienny Kadisz*, instalacja artystyczna, akcja artystyczna, zarejestrowane video, w ramach IX Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach
12. *The Earth from Poland*, obiekt, technika: papier, metal, ziemia polska (ziemia łódzka). Wymiary: średnica 60 cm, prezentowane m.in. na wystawach: *The Eagle Has Landed: Apollo 11–45 Years Later*, Galeria Działań, Warszawa – edycja polska oraz *The Eagle has landed: Apollo 11 – next step*, Ausstellungszentrum Piramide Berlin, Berlin, Niemcy.
13. *From the Italian Land to Poland*, obiekt, technika: papier, metal, ziemia polska (ziemia łódzka) z domieszką ziemi włoskiej (ziemia Południowego Tyrolu). Wymiary: średnica 30 i 40 cm, prezentowane m.in. na wystawach: *The Eagle Has Landed: Apollo 11–45 Years Later*, Galeria Działań, Warszawa – edycja polska oraz *The Eagle has landed: Apollo 11 – next step*, Ausstellungszentrum Piramide Berlin, Berlin, Niemcy.
14. *Macierz (Macierz kwadratowa 1)*, w technice malarstwo ziemią, 105x105 cm, prezentowane na wystawie *Raport 2015*; Centrum Sztuki Współczesnej *Znaki Czasu*, Toruń.
15. Cykl *Why White On White?* 40 prac, tektura, farba luminescencyjna, wymiary 33,3x 33,3 cm, prezentowane podczas akcji artystycznej *Why White On White?* Accademia di Belle Arti, Palermo, Włochy.
16. *Tożsamość miejsca*, instalacja artystyczna, akcja artystyczna, w ramach VI Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach,
17. *The Baedeker from Szczekociny*, obiekt-książka unikatowa; beton, tektura, ziemia, 70x53x16 cm, prezentowana na VI Festiwalu Kultury Żydowskiej w Szczekocinach
18. *The Baedeker from Polesie*, obiekt-książka unikatowa; materiał mieszany, tektura, ziemia 70x53x16 cm: projekt *Ekologie Miejskie*, Łódź, Muzeum sztuki w Łodzi

Ramy czasowe wyznacza data uzyskania doktoratu, tym samym ocena wskazanego osiągnięcia częściowo pokrywa się z oceną dorobku artystycznego.

Motywe łączącym, który uzasadnia tak szeroki wybór jest szeroko rozumiana relacja z ziemią; rozumianą jako materia, terytorium, a także: planeta. Stąd przemyślany wybór łacińskiego tytułu, ze względu na jego wieloznaczność (z *ziemi, na ziemi i wykonane z ziemi*). Wspólne dla wszystkich (poza cyklem *Why White On White?*) są różnorodne działania z ziemią, wykorzystywanie jej w pierwotnej formie lub w jako medium w autorskiej technice malarstwa ziemią.

W autoreferacie, Barbara Kaczorowska pisze o czterech aspektach wskazanego cyklu; materialnym, kontekstualnym i metaforycznym, a także polegającym na kontakcie z odbiorcami „budowanie takiego komunikatu artystycznymi środkami wyrazu, który byłby podmiotowym dialogiem o wspólnym miejscu, prowadziłyby w wielu realizacjach do współtworzenia”. Właśnie ten aspekt interakcyjności i

wykorzystanie języka sztuki do refleksji nad przeszłością i terażniejszością, wydaje się jednym z najbardziej wartościowych elementów pracy Barbary Kaczorowskiej. Widoczne jest w realizacjach w Szczekocinach w czasie Festiwalu Kultury Żydowskiej – takich jak *Tożsamość miejsca*, *The Baedeker from Szczekociny* i *Kamienny Kadish*. Ten ostatni to wspólne układanie instalacji z kamieni z napisami modlitwy w dwóch językach: polskim i hebrajskim. Ważny był proces powstawania: podobnie jak w innych festiwalowych działaniach przygotowanych przez Kaczorowską, projekt był diskutowany z uczestnikami (animatory, przedstawiciele Ocalałych w Polsce i Izraelu), a wykonany wspólnie w ramach warsztatów przez młodzież z Zespołu Szkół, w czasie których mowa była o pamięci i upamiętnianiu. Z racji tematu, wyjątkowej wagi jest kontekst miejsca: instalacja układana była na cmentarzu, a właściwie: na miejscu po cmentarzu, w mieście, w którym nie ma już żydów. Ważna jest także efemeryczność działania, a także – co znaczące ze względu na uczestników – jego spektakularność uzyskana oszczędnymi środkami (czarne napisy na białych kamieniach, o różnych kształtach). Również: komunikatywność, czytelna symbolika, która na pewno nie pozostawiła obojętnymi ani młodych wykonawców, mieszkańców miasta, czy też gości Festiwalu – w tym izraelskich potomków żydowskich szczekocinian.

Do przeszłości, ale i do terażniejszości odnosi się też inna realizacja, dla której ważny jest aspekt społeczny *Kobiety z Zuli* oraz *Ziemia z ulicy*. Terażniejszość, bo chodzi o efekt ustawy dekomunizacyjnej i zmianę nazwy ulicy, na której mieszkała BKaczorowska, a której patronką była przedwojenna komunistyczna aktywistka Zula Pacanowska. Komunistka, lecz także jak dowiadujemy się z autoreferatu, „Działaczka społeczna, harcerka, aktorka, podczas okupacji niemieckiej pracowała w gettowym szpitalu jako sanitariuszka. Wedle relacji świadków, wraz ze swoimi pacjentami, nie chcąc ich opuszczać, dobrowolnie wsiadła do transportu do obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem, gdzie została wraz ze wszystkimi zamordowana.” Pomimo zawiązania się „nieformalnego komitetu” w celu obrony patronki ulicy, nie udało się odwołać decyzji władz. *Kobiety z Zuli* to obok portretu Pacanowskiej portrety kobiet, które mieszkały, pracowały na ulicy jej imienia. Wykonane zostały w autorskiej technice malarstwa ziemią, pochodzącą / zebraną z tejże ulicy. Portrety, to arbitralnie przycięte fragmenty twarzy, realistyczne, lecz silnie zgeometryzowane, monochromatyczna kolorystyka wynikająca z natury materii, ujednolica cykl, ale także anonimizuje. Najbardziej przyczyniają się do tego jednakowe kwadratowe formaty obrazów, oprawionych w białe ramy i powieszonych w równych rzędach, po 3 w pionie. W tym przypadku, jest to celne i przekonujące rozwiązanie, które może sugerować np. okna domów tworzących ulicę. Twarze kobiet, które zachowują tylko zredukowany stopień indywidualności chociaż nasza wiedza i pamięć o nich jest fragmentaryczna, tworzą ulicę, w innym, niematerialnym wymiarze. Przekonujące jest też wykorzystanie ziemi z miejsca, na którym ulica zaistniała w tych różnych wymiarach.

Powyższe refleksje odnoszą się też do cyklu *Z Ziemi Szczekocińskiej* do Izraela (prezentowane na wystawie *Barbara Kaczorowska. Identity-Earth-Coincidence*, Petach Tikva Cultural Hall w Izraelu). 40 portretów-fragmentów, uciętych kadrów, formatu 30 x 30 cm, monochromatycznie ugrówno-złotawych na białym tle, tworzy prawie abstrakcyjną instalację. W tym wypadku symbolika ma większy ciężar, podkreślony tytułem nawiązującym (nie po raz pierwszy) do słów hymnu; konkretni ludzie z konkretnego miasteczka – stają się symbolem tułaczki, tęsknoty za swoim miejscem na ziemi. Tracą indywidualność, stając się „archiwum portretowym – ludzkich tożsamości wszystkich jego utraconych mieszkańców. Uniwersalizują pojedyncze doświadczenia.” I w tej sytuacji ważny jest proces powstawania i interakcje: z ocalonymi, z ich rodzinami, z ludźmi którzy pomagają odnaleźć informacje o tych, którzy nie przeżyli Holokaustu.

Format kwadratu, uporządkowane układy geometryczne prac na wystawach to charakterystyczna i powtarzalna cecha prezentacji, którą autorka wyjaśnia w rozdziale „Relacje z formą”, pisząc o dziedzictwie Strzemińskiego; pisze „Świadomie wybieram, kwadrat jako płaszczyznę obrazu, jest to kształt, równouprawniający, uprzednio nie determinujący żadnego układu elementów w jego obrębie.”. Strzemiński i jego teoria powidoków jest także ważny dla cyklu *Why White On White?* Jest to 40 prac wykonanych farbą luminescencyjną. Kaczorowska włącza ją do zestawu, wskazując, że chociaż nie jest wykonana z ziemi, ale dała początek koncepcji prezentacji cykli portretowych.

Przekonujące są komentarze o wadze kontekstu miejsca; sprawdza się to zwłaszcza w pracach, gdzie związek z ziemią-materią ma silny emocjonalny charakter, jak we wszystkich projektach związanych z historią Szczekocin. Tak jest w instalacji *Tożsamość miejsca* i *The Baedeker from Szczekociny*. Mają także wagę i znaczenie czynności, które wykonują uczestnicy-wykonawcy. W *Tożsamości miejsca* – zbieranie ziemi na trasie wytyczonej konkretnymi biografiami byłych mieszkańców Szczekocin pochodzenia żydowskiego, czyli nakładanie się mapy z przeszłości na teraźniejszość; tworzenie z nich książek, wysypywanie zbieranej ziemi na szablony z wyciętymi słowami, ułożonymi na terenie cmentarza; te czynności miały charakter rytuału, który chociaż pozbawiony religijnego znaczenia miał medytacyjny charakter i w jakiś sposób wymuszał refleksję. Tworzenie książek – swoistych pamiętek, daje okazję do dialogu pomiędzy młodymi mieszkańcami Szczekocin a ludźmi, którzy musieli miasto opuścić

Mniej przekonuje wykorzystanie ziemi w innych cyklach portretów zbiorowych. O ile ciekawe i ważne jest uzasadnienie stojące za każdym z nich i może zadawałać efekt plastyczny, to decyzja dotycząca materii nie ma takiej konieczności emocjonalnej jak w poprzednich pracach.

Cykl z *Ziemi Polskiej i Ukraińskiej* pokazywany na wystawie zbiorowej *Look east*, w galerii Akademii Sztuki i Designu w Charkowie (Ukraina) przedstawia portrety (a raczej fragmenty twarzy, arbitralne kadry) ważnych osobowości ze świata kultury, o złożonej, nieokreślonej, tożsamości narodowej: polskiej, żydowskiej, ukraińskiej, rosyjskiej, ukraińskiej? Światowej? To portrety m.in. Kazimierza Malewicza, Bruno Schulza, Soni Delaunay, Debory Vogel.

Tutaj tworzywem malarskim była wymieszana ziemia z Polski i Ukrainy (zebrana przez artystycznych partnerów z Charkowa); w cyklu *Z Ziemi Polskiej do Getyngi* (wystawa 3-2-1-ö //) składającym się z 16 portretów naukowców, naukowców i artystów związanych z Getyngą i z Polską – ziemia z różnych miejsc Polski i Niemiec.

Autorka nie wyjaśnia przyczyn wykorzystania ziemi w cyklu *Czoła Awangardy* (w galerii Poolse Bibliothek w Amsterdamie); tym razem fragmenty portretów to wyłącznie czoła (m.in. Mondriana, van Doesburga, Strzebińskiego, Kobro). To cykl, którego wizualny humor funkcjonuje równie dobrze bez pomocy wykorzystanego materiału. Podobnie jak w 2 poprzednich cyklach (ukraińskim i getyndzkim), a także w przypadku *Flagi* i *Macierzy*, wystarczająco ciekawe jest budowanie własnego kanonu, tworzenie nowych odczytań historii; ziemia-materia niewiele już tu wnosi, a tym samym osłabia działanie innych realizacji, stawiając pod znakiem zapytania wyczuć nośności metafory.

Paradoksalnie, symbolika materiału dobrze sprawdziła się w ironicznej odstonie. Pokazywana na różnych odstonach wystawy *The Eagle Has Landed: Apollo 11 – 45 Years Later* instalacja *From the Italian Land to Poland* i *The Earth from Poland* to kuliste obiekty świecące, pokryte ziemią – włoską i polską. Tytuł nawiązuje do – groteskowych w kosmicznej skali – narodowych ambicji podbicia kosmosu. Abstrakcyjność kulistych kształtów kontrastuje z rozbrajającym konkretem (ziemia łódzka, ziemia z Południowego Tyrolu) a także pozwala skupić się na grze słów, skojarzeń. Chociaż Kaczorowska umieszcza cykl *Mazurków* w tej samej kategorii, to realizm przedstawienia ptaków sprawia, że widz skupia się głównie na różnych odcieniach ziemi, które tworzą obraz, czyli na warstwie estetycznej. W tym wypadku również nie wiemy, dlaczego obrazy wykonane zostały w technice malarstwa ziemią i skąd ta ziemia pochodzi. Być może w tym wypadku nie było to tak istotne, ale w autoreferacie Kaczorowska wyraźnie podkreśla wagę miejsca pochodzenia.

Mam więc wrażenie, że wskazane osiągnięcie zyskałoby na zawężeniu wyboru. Zwłaszcza, że w rozdziale *De terra. Relacje do Landartu i sztuki ekologicznej* habilitantka pisze o pewnego rodzaju konflikcie: malowaniu ziemią na „podłożu (z folii pcv), które powstało w wyniku wysoce technicyzowanej procedury”. Takiego konfliktu nie ma (albo przynajmniej, jest on mniejszy), gdy ziemia-materiał wykorzystywana jest tak, jak w akcjach w Szczekocinach (*Tożsamość miejsca*, *Kamienny Kadisz*), albo gdy podłożem jest papier lub tektura, jak w przypadku *Baedekerów*.

Powyższe zastrzeżenia nie zmieniają jednak mojej ogólnej oceny, że habilitantka jest kompetentną i zaangażowaną dydaktyczką i artystką, a wskazane przez nią osiągnięcie jest istotnym wkładem w dziedzinę sztuki.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę pozytywną ocenę aktywności artystycznej Barbary Kaczorowskiej od czasu uzyskania stopnia doktora, jej dorobek dydaktyczny i organizacyjny oraz wnikliwy i wyczerpujący autoreferat, popieram wniosek o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej – sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Uważam również, wskazane przez Panią Barbarę Kaczorowską osiągnięcie artystyczne *De Terra. Relacje z ziemią* i przedstawiona w postępowaniu dokumentacja spełnia wszystkie wymogi określone art. 16 ust.1 Ustawy z dn.14.03.2003 (z późniejszymi zmianami) o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Yudhiga Nasicka